

بیت آغاز فصل نخست:

«ملکا ذکر تو گویم که تو پاکی و خدایی نروم جز به همان ره که توام راه‌نمایی» (سنایی غزنوی)

قلمرو زبانی: ملک: فرمانروا، پادشاه / ذکر: یاد / ره: مخفف راه

ملکا: منادا / این بیت دارای شش جمله است.

قلمرو ادبی: تکرار (تو) / واج‌آرایی (م - ر)

قلمرو فکری: خداوندا تو را یاد می‌کنم؛ زیرا که پاک هستی و خدایی و جز به راهی که نشانم داده‌ای، نمی‌روم.

درس ستایش؛ «به نام خداوند جان و خرد»

لحن خوانش: این درس با لحن ستایشی (تحمیدیه) خوانده می‌شود.

قالب شعری: مثنوی (دوتایی) / این درس از دیباچه «شاهنامه فردوسی» برگزیده است.

واژه‌های قافیه: ب ۱: خرد - برنگذرد / ب ۲: جای - رهنمای / ب ۳: گردان سپهر - مهر / ب ۴: آفریننده - بیننده /
ب ۵: راه - جایگاه / ب ۶: هست - بست / ب ۷: دانا - برنا

واژه‌های ردیف: «را» در بیت ۴، «بود» در بیت ۷

بیت ۱: به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه بر نگذرد

قلمرو زبانی: خرد: اندیشه / برنگذرد: فراتر نمی‌رود / کزین: که از این

این بیت دو جمله دارد / فعل در مصراع نخست حذف شده است: آغاز می‌کنم.

قلمرو ادبی: تناسب (جان و خرد)

قلمرو فکری: به نام خداوند جان و خرد سخن را می‌آغازم؛ زیرا اندیشه انسان نمی‌تواند بیش از این حد پیش برود.

بیت ۲: خداوند نام و خداوند جای خداوند روزی ده رهنمای

قلمرو زبانی: خداوند: صاحب / روزی ده: روزی‌دهنده / رهنمای: هدایت‌کننده

قلمرو ادبی: تکرار (خداوند) / واج‌آرایی (ن) / تلمیح به «و لِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰی» و «اِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ»

قلمرو فکری: خدای صاحب نام و صاحب مقام و منزلت و خداوند روزی‌دهنده و راهنما.

بیت ۳: خداوند کیوان و گردان سپهر فروزنده ماه و ناهید و مهر

قلمرو زبانی: کیوان: سیاره زحل / سپهر: آسمان / فروزنده: روشن‌کننده / ناهید: سیاره زهره / مهر: خورشید / گردان سپهر: ترکیب وصفی مقلوب (سپهر گردان)

قلمرو ادبی: تناسب (کیوان، سپهر، ماه، ناهید و مهر)

قلمرو فکری: خداوند سیاره کیوان و آسمان گردان و روشن‌گر ماه و سیاره ناهید و خورشید.

بیت ۴: به بینندگان آفریننده را نبینی، مرنجان دو بیننده را

قلمرو زبانی: بینندگان: ج بیننده، چشمان / مرنجان: آزارنده

بیت دارای دو جمله است / نبینی: مضارع اخباری (نمی‌بینی)

قلمرو ادبی: واج‌آرایی (ن) / تلمیح به «لا تدرکهُ الأبصار و هو یدرکُ الأبصار»

قلمرو فکری: با چشمان ظاهری نمی‌توانی خدا را ببینی، پس چشمانت را رنج نده.

بیت ۵: نیابد بدو نیز اندیشه راه که او برتر از نام و از جایگاه

قلمرو زبانی: بدو: به او

نیابد: مضارع اخباری (نمی‌یابد) / اندیشه: نهاد / برتر: مسند

قلمرو ادبی: کنایه (راه نیافتن اندیشه: ناتوانی)

قلمرو فکری: اندیشه انسان نمی‌تواند به او راه پیدا کند، زیرا که خداوند از هر نام و جایگاهی برتر است.

بیت ۶: ستودن نداند کس او را چو هست میان، بندگی را بپایدت بست

قلمرو زبانی: ستودن: ستایش کردن / چو: چون / نداند: نمی‌تواند

«را» در مصراع دوم: حرف اضافه (برای) / «ت» در بپایدت: نهاد

قلمرو ادبی: کنایه (میان بستن: آماده شدن) / واج‌آرایی (س) / جناس (هست - بست)

قلمرو فکری: کسی نمی‌تواند او را آن‌گونه که هست بستاید، پس برای بندگی آماده باش.

بیت ۷: توانا بود هر که دانا بود ز دانش دل پیر بُرنا بود

قلمرو زبانی: برنا: جوان / بود: باشد / ز: از

بیت دارای سه جمله است/ توانا، دانا و پرنا: مسند

قلمرو ادبی: تمثیل (کل بیت)/ تضاد (پیر - برنا)

قلمرو فکری: هر کس دانا باشد بر هر کاری تواناست، دل (انسان) پیر و افسرده با داشتن دانش، جوان می‌شود.

- تاریخ ادبیات:

ردیف	شاعر	قرن / سال	اثر / آثار	ویژگی / اهمیت
۱	سنایی غزنوی	قرن ششم ق.ه	حدیقه الحقیقه، سیرالعباد، کارنامه بلخ	شاعر و عارف معروف ایرانی که مداحی را رها کرد و به عرفان روی آورد.
۲	فردوسی توسی	۴۱۶-۳۲۹ ق.ه	«شاهنامه» که سرودن آن ۲۵ یا ۳۰ سال طول کشید.	دلبسته میراث فرهنگی ایران کهن بود و در پاسداشت زبان فارسی نقش بسیار برجسته‌ای داشت.

درس یکم؛ «آفرینش همه تنبیه خداوند دل است»

لحن خوانش: این درس را با لحن ستایشی می‌خوانیم.

قالب شعری: قصیده/ اصل این قصیده در کلیات سعدی، ۴۳ بیت است.

واژه‌های قافیه: نهار، بهار، اقرار، دیوار، اسرار، بردار، بیدار، خار، انار، نهار، هزار، شکرگزار، کج رفتار

ردیف: این شعر ردیف ندارد.

بیت ۱: بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار خوش بود دامن صحرا و تماشای بهار

قلمرو زبانی: بامداد: هنگام صبح/ لیل و نهار: شب و روز/ بود: باشد/ صحرا: دشت

خوش: مسند/ دامن صحرا: نهاد/ نکند: مضارع اخباری (نمی‌کند)

قلمرو ادبی: تضاد (لیل - نهار)/ مراعات نظیر (بامداد - لیل - نهار)/ جناس (نهار - بهار)

قلمرو فکری: هنگام صبح که شب و روز از هم شناخته نمی‌شوند، رفتن به دشت و تماشا کردن بهار زیباست.

بیت ۲: آفرینش همه تنبیه خداوند دل است دل ندارد که خداوند اقرار

قلمرو زبانی: تنبیه: آگاه کردن/ خداوند دل: صاحب‌دل، عارف/ اقرار: اعتراف

آفرینش: نهاد/ دل در مصراع نخست: مضاف‌الیه و در مصراع دوم: مفعول

قلمرو ادبی: تکرار (خداوند)/ کنایه (دل ندارد: آگاهی ندارد)

قلمرو فکری: آفرینش و آفریده‌های آن مایهٔ بیداری انسان آگاه است و کسی که به خداوند اعتراف نکند، دل ندارد.

بیت ۳: این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود هر که فکرت نکند نقش بود بر دیوار

قلمرو زبانی: عجب: عجیب و شگفت/ فکرت: فکر و اندیشه

قلمرو ادبی: تکرار (نقش - دیوار)/ تناسب (در - دیوار)/ جناس (در - بر)/ کنایه (نقش بر دیوار: نداشتن احساس)

قلمرو فکری: این همه نقش‌های عجیبی که بر در و دیوار عالم وجود خلق شده‌اند، هر کس به این‌ها فکر نکند،

مانند نقش بی‌جان است.

بیت ۴: کوه و دریا و درختان همه در تسبیح‌اند نه همه مستمعی فهم کند این اسرار

قلمرو زبانی: تسبیح: خدا را به پاکی یاد کردن/ مستمع: شنونده/ اسرار: ج‌سِر، رازها

نه + فعل مثبت: فعل منفی < نه کند: نمی کند/ مستمع: نهاد/ اسرار: مفعول

قلمرو ادبی: تلمیح به «و ان من شیء الا یسبح بحمده»/ مراعات نظیر (کوه - دریا - درختان)/ تشخیص (مصراع نخست)

قلمرو فکری: کوه و دریا و درختان خدا را به پاکی یاد می کنند، ولی هر شنونده ای این رازها را نمی فهمد.

بیت ۵: خبرت هست که مرغان سحر می گویند آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار

قلمرو زبانی: مرغ سحر: بلبل یا خروس/ خفته: خوابیده/ جهالت: نادانی

مرغان سحر: ترکیب وصفی/ «ت» در خبرت: نهاد/ جهالت: مضاف الیه

قلمرو ادبی: تشخیص (مرغان سحر می گویند)/ تشبیه (خواب جهالت)/ واج آرای (س)/ جناس (سر - سحر)

قلمرو فکری: خبر داری که پرندگان سحری می گویند که ای انسان بی خبر از خواب غفلت بیدار شو.

بیت ۶: تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار

قلمرو زبانی: چو: چون/ بنفشه: نام گل/ غفلت: بی خبری/ حیف: افسوس

چو: حرف اضافه/ بنفشه: متمم/ بیدار: مسند/ این بیت دارای چهار جمله است.

قلمرو ادبی: تناسب (بنفشه - نرگس)/ کنایه (سر غفلت در پیش داشتن: غافل بودن)/ تضاد (خواب - بیدار)/ تشخیص

قلمرو فکری: تا کی مانند بنفشه در غفلت و ناآگاهی به سر می بری؟ حیف است که تو در خواب باشی و نرگس بیدار باشد.

بیت ۷: که تواند که دهد میوه الوان از چوب یا که داند که بر آرد گل صدبرگ از خار

قلمرو زبانی: الوان: ج لون، رنگها/ چوب: درخت/ داند: می تواند

تواند: مضارع اخباری (می تواند)/ میوه الوان: ترکیب وصفی

قلمرو ادبی: تضاد (گل - خار)/ تناسب (میوه - گل - خار)/ پرسش انکاری (هر دو مصراع)/ تکرار (که)

قلمرو فکری: چه کسی می تواند از درخت میوه های رنگارنگ بدهد؟ کیست که از خار گل صدبرگ پدید آورد؟

بیت ۸: عقل حیران شود از خوشه زرین عنب فهم عاجز شود از حقه یاقوت انار

قلمرو زبانی: حیران: حیرت زده/ زرین: طلایی/ عنب: انگور/ عاجز: ناتوان/ حقه: جعبه نگهداری جواهر

قلمرو ادبی: تشبیه (حقه انار)/ تناسب (انگور - انار)/ تشخیص (حیران شدن عقل و عاجز شدن فهم)

قلمرو فکری: عقل انسان از دیدن خوشه طلایی انگور، حیرت زده و فهم آدمی از درک زیبایی انار، ناتوان می گردد.

بیت ۹: پاک و بی عیب خدایی که به تقدیر عزیز ماه و خورشید مسخر کند و لیل و نهار

قلمرو زبانی: تقدیر: فرمان خدا، سرنوشت/ عزیز: ارجمند، گرامی/ مسخر: رام شده، مطیع

قلمرو ادبی: تلمیح به «و سخر لكم الشمس و القمر»/ تناسب (ماه - خورشید)/ تضاد (لیل - نهار)

قلمرو فکری: خداوند پاک و بی عیبی که با فرمان استوارش، ماه و خورشید و شب و روز را رام خود کرده است.

بیت ۱۰: تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او همه گویند و یکی گفته نیاید ز هزار

قلمرو زبانی: قیامت: رستاخیز/ اندر: در/ کرم: بخشش/ گفته نیاید: گفته نمی شود/ ز: از

قیامت: متمم/ اندر: حرف اضافه/ کرم: متمم/ یکی: نهاد

قلمرو ادبی: تضاد (یک - هزار)/ تناسب (یک - هزار)

قلمرو فکری: تا هنگام رستاخیز همگان درباره بخشش و رحمت خداوند سخن می گویند، ولی یکی از هزاران رحمت او گفته نمی شود.

بیت ۱۱: نعمتت بار خدایا ز عدد بیرون است شکر انعام تو هرگز نکند شکر گزار

قلمرو زبانی: بار خدایا: ای خدای بزرگ/ عدد: شمار/ انعام: بخشش، نعمت دادن

قلمرو ادبی: کنایه (از عدد بیرون بودن: بی شمار بودن)/ تلمیح به «و ان تعدّوا نعمت الله لا تُحصوها»

قلمرو فکری: ای خدای بزرگ، نعمت های تو غیر قابل شمارش است و شکر گزار هرگز نمی تواند شکر تو را به جای آورد.

بیت ۱۲: سعدیا راست روان گوی سعادت بردند راستی کن که به منزل نرسد کج رفتار

قلمرو زبانی: گوی: توپ کوچک/ گوی بردن: برنده شدن/ راسترو: درستکار/ کج رفتار: گمراه

سعدیا: منادا/ این بیت دارای چهار جمله است/ نرسد: مضارع اخباری (نمی رسد)

قلمرو ادبی: کنایه (گوی بردن: برنده شدن)/ تشبیه (گوی سعادت)/ واج آرای (س)/ تضاد (راسترو - کج رفتار)
تخلص (بیت)

قلمرو فکری: ای سعدی، انسان های راست کردار به خوشبختی رسیدند، تو نیز راستی پیشه کن؛ زیرا انسان کج رفتار به مقصد نمی رسد.

دانش ادبی:

تشبیه، جان‌بخشی، مراعات نظیر (تناسب)

- واژه‌شناسی:

گاهی تغییر در یک واج، موجب تغییر معنای یک واژه می‌شود.

واژه «إنعام» به معنای بخشش و واژه «أنعام» به معنای چارپایان است. یا واژه «آخر» به معنای دیگر و واژه «آخر» به معنای پایان است.

حکایت؛ «سفر»

قلمرو زبانی: افسار: لگام، دهنه / درنگ کردن: ایستادن، مکث کردن / گرد: پیرامون

قلمرو ادبی: کنایه (لگام اسب کشید: ایستاد و راه را ادامه نداد / گرد خویش می‌گردم: توجه برای تربیت نفس) / تشخیص (آسیاب چه می‌گوید)

قلمرو فکری: معرفت آن است که من در آنم: خداشناسی آن است که من به آن مشغولم / هرچه نباید: هرچه شایسته نیست.

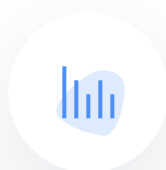
- تاریخ ادبیات

ردیف	شاعر / نویسنده	قرن / سال	اثر / آثار	ویژگی / اهمیت
۱	سعدی شیرازی	قرن هفتم ه.ق	کلیات (بوستان به نظم، گلستان به نثر، مقطعات، قصاید، غزلیات)	شاعر و نویسنده معروف ایرانی که در نظامیه بغداد به تحصیل پرداخت.
۲	محمد بن منور	قرن پنجم هـ	اسرار التوحید	درباره احوال شیخ ابوسعید ابی‌الخیر

اپلیکیشن درسی همیار

برنامه رایگان درسی همیار

تمام پایه ها

جواب کتاب ، تدریس و نمونه سوال

همیشه رایگان

برنامه همیار کاملا رایگان میباشد